

Арефієва К. Р.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Бялик В. Д.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЕТНОЦЕНТРИЗМ ТА ЙОГО ВИЯВИ В АНГЛОМОВНИХ ЕТНОНОМІНАЦІЯХ США

Статтю присвячено дослідженню виявів етноцентризму в етнічних номінаціях американського варіанта англійської мови. У зв'язку з цим у статті надається визначення понять «етноцентризм», «етнофобізм», аналізуються етнофобізми, що існують в американському варіанті англійської мови, встановлюються причини виникнення та визначаються їх основні тематичні групи.

Етноцентризм є системою уявлень, переконань представників певного етносу, народу про те, що їхня етнологічна група є кращою, розвиненішою за інші. Саме тому риси та характеристики представників іноетнічних груп і спільнот розглядаються ними з позицій власної групи, яка вважається еталоном. Етноцентризм виявляється в системі етнологічних різниць мов, зокрема в етнофобізмах, що слугують засобами принизливого та образливого позначення представників іноетнічних спільнот. Використання таких одиниць є нетиповим для офіційного мовлення та дискурсу, оскільки вони належать до стилістично зниженої лексики та сленгу.

Поява та поширення етнофобізмів в американському варіанті англійської мови зумовлена такими екстралінгвістичними причинами, як гетерогенний характер складу американської нації, історичні, соціокультурні та інші фактори її поповнення та співіснування етнологічних спільнот в її складі. Етнофобічні одиниці використовуються в англійській мові США для позначення її корінних мешканців, різноманітних расових і етнологічних спільнот країни, її великих і малих національно-мовних меншин.

Зазначені одиниці вказують на антропологічні характеристики представників різних рас, народів, етносів США, риси їхнього характеру, спосіб життя, соціокультурні відмінності, спосіб прибуття до країни, гастрономічні вподобання та інші. Залежно від сфер походження етнофобізми поділяються на групи біоморфних (антропоморфних і зооморфних), соціоморфних, а також предметних одиниць.

Ключові слова: англійська мова, екстралінгвістична причина, етноцентризм, етнофобізм, сфера походження, тематична група.

Постановка проблеми. Етноцентризм виявляється в системі номінативних одиниць на позначення представників різних етносів, народів, націй. Хоча подібні одиниці та їх характеристики досить ґрунтовно вивчалися лінгвістами в англійській мові [див., напр. 2; 4; 11; 12], ще й дотепер не існує системного дослідження мовних одиниць, значення яких виявляє етноцентричне ставлення представників американської нації одне до одного. Це й зумовлює актуальність наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен етноцентризму та його виявів у мові й різних типах дискурсу став предметом численних досліджень вітчизняних [2; 4; 8; 11; 12] і зарубіжних лінгвістів [3; 5; 9; 14] наприкінці ХХ – початку ХХІ століття. Цей факт пов'язують не тільки із загостренням міжетнічних, міжна-

ціональних і міжкультурних конфліктів у світі, але й з можливістю долучити до лінгвістичної інтерпретації означеного феномену та аналізу його лінгвальних виявів наукові знання про нього з галузі етносоціології [7], етнопсихології [10], етнічної конфліктології [6]. Подібні знання дозволяють лінгвістам більш глибоко зрозуміти сутність етноцентризму як етносоціального та психологічного явища, що має мовну актуалізацію та «виявляє асиметрію етносоціальних відносин, символізує етносоціальні проблеми та протиріччя, а також належить до символічної сфери сприйняття і оцінки представників інших націй, народів, етносів, тобто є пов'язаним з процесами, що охоплюють людську когніцію» [11, с. 29].

Постановка завдання. Мета статті – аналіз етнофобізмів американського варіанта англійської

мови. Завданнями статті у зв'язку з цим є визначення понять «етноцентризм», «етнофобізм», розгляд їхньої сутності, встановлення основної причини появи та поширення великої кількості етнофобізмів в американському варіанті англійської мови, їх аналіз та з'ясування їх основних тематичних груп.

Виклад основного матеріалу. Поняття «етноцентризм» було введено в науковий обіг І. Гумпловичем у 1883 році. У. Самнер характеризував його як «якість, притаманну людині, згідно з якою вона сприймає та оцінює власну етнопонаціональну групу як центр, еталон, тоді як інші розглядаються з огляду на неї» [цит. за 16, с. 22]. Етноцентризм полягає не тільки в підвищенні ролі та значущості власного етносу, народу, але й у стереотипному сприйнятті інших груп як таких, що є несхожими, девіантними, які можуть потенційно нести загрозу. На це, зокрема, вказують М. Брюер та Д. Кемпбелл, які визначили такі характеристики етноцентризму:

- сприйняття елементів своєї культури (норм, ролей цінностей) як природних і правильних, а елементів інших культур як таких, що є нав'язаними та невірними;

- розгляд звичок своєї групи як універсальних;

- уявлення про те, що для людини є природним контактувати з представниками власної групи, допомагати їм, надавати перевагу власній групі, пишатися нею, не довіряючи та навіть ворогуючи при цьому з представниками інших груп [13, с. 20].

Засобами актуалізації етноцентризму виступають насамперед етнімічні назви, представлені в системі будь-якої мови етнімімами та етнофобізмами. Етніміми є офіційними, загальнознавчими та нейтральними одиницями позначення етносів, народів, націй [12, с. 14]. Як правило, вони використовуються для позначення власної групи чи дружніх етносів, народів, націй, а також в офіційному мовленні. Етнофобізми ж виступають засобами принизливого та образливого позначення представників чужої нації, народу, етносу, вказуючи на їхні уявні чи дійсні якості та характеристики [2, с. 98]. Етнофобізми відносять до стилістично зниженої лексики та сленгу [8, с. 105; 11, с. 31].

За своїм етнопонаціональним і расовим складом США є найбільш різноманітною країною світу. Першими заселили територію країни індіанські племена, які мігрували до Аляски із Сибіру приблизно 10 тис. років тому. Вони й вважаються

корінними мешканцями США за походженням. Сучасний склад населення країни вказує на те, що переважна кількість її мешканців є нащадками іммігрантів із Західної Європи. У більшості штатів домінує європеїдна раса. Представники негроїдної, монголоїдної та американоїдної раси становлять більше третини населення країни. Етнопонаціональний склад країни є дуже різноманітним.

В американському варіанті англійської мови існує велика кількість етнофобізмів на позначення різних народів, що мешкають у країні та поза її межами, а також їхніх нащадків, зокрема: *bohunk* (походить від слова *BOHEMian* – застар. чех і *HUNGarian* – угорець), що використовується для позначення іммігрантів зі Східної Європи, а також чехів і угорців; *Fob*, що застосовується до всіх іммігрантів, які нещодавно перебралися до країни, незалежно від їхньої національної приналежності; *Chinkifornian* (від *Chink* + *Californian*), що використовується в американському варіанті англійської мови як образлива назва всіх азіатів, які народилися та виростили в США; *Cinkichanga* (від *Chink* + *Chimichanga* (популярна латиноамериканська кухня), що є образливою назвою вихідців із Філіппін; *Macaca* (від португальського *macaca* – самка макаки) – етнічна образлива назва для американців азіатського походження; *Meatball / Greaseball* (англ. *фрикаделька / жирна фрикаделька*), що використовується стосовно італійських іммігрантів, які люблять фрикадельки; *Polack* (іммігрант з Польщі); *hunk / hunkey / hunkie / hunky* – іммігрант зі східної та центральної Європи; *turkey* – іммігрант, що приїхав до США з Ірландії; *Dothead* – іммігрантка з Індії чи Середнього Сходу (від *dot* за аналогією з індійським традиційним символом бінді, які замувні жінки ставлять на лобі та *head*); *wetback* – мексиканець (нелегальний іммігрант із Мексики, що перепливає річку Ріо Гранде, щоб дістатися Америки; або іммігрант-мексиканець, спина якого мокра внаслідок важкої праці у сфері сільського господарства). Основною причиною появи та поширення великої кількості етнофобізмів в американському варіанті англійської мови Т. М. Антоненко вважає гетерогенний характер складу американської нації, історичні, соціокультурні та інші чинники її поповнення та співіснування спільнот в її складі [1, с. 95].

Етнофобізми американського варіанта англійської мови негативно підкреслюють фізичні характеристики представників різних націй і рас (наприклад, *Egghead*, *Yellow*, *Slit*, що використовуються на позначення азіатів), а також їхні

соціокультурні відмінності від представників етнонаціональної більшості країни (наприклад, *Camel Jockey, Raghead, Osama – араби*).

Значну кількість населення США становлять латиноамериканці (16,4% країни). Вони є її найбільшою національно-мовною меншиною, представлені мексиканцями, пуерторіканцями, кубинцями, сальвадорцями та домініканцями, а також латиноамериканцями, що мають центральноамериканське та південноамериканське походження [17, с. 46]. Етнофобізмом, що використовується для позначення латиноамериканців незалежно від їхнього походження, є, зокрема, *Esse (латиноамериканський бандит)*. Означена одиниця утворена від назви організованого латиноамериканського угруповання *Surenos*, оскільки в іспанській фонетичній системі *s* вимовляється як *ese*.

Етнофобізмами, що використовуються в США на адресу латиноамериканців, є також: *spic, grease-ball (латиноамериканець), guinea, ginny, guinny (іммігрант італійського або латиноамериканського походження)*. Лайливими є також анімалістичні одиниці номінацій дітей латиноамериканців, зокрема *tongrel (дворняга), whelp (щученя), spawn (мальки)*. Етнофобізмами, що віддзеркалюють гастрономічні вподобання іспаномовних спільнот та також застосовуються американцями для позначення латиноамериканців, є: *burrito, burrito-head; bean, bean bandit, bean buritto; nacho; taco*.

До неофіційних етнономінацій представників іспаномовних етносів відносять також такі запозичення з іспанської мови: *amigo (від ісп. приятель), chico (від ісп. хлопчик), mestizo (латиноамериканець змішаного походження), rocho/rocha (житель США мексиканського походження)*. Якщо в самій іспанській мові ці одиниці не мають негативного значення, то в американському варіанті англійської мови вони використовуються для образливого та зневажливого позначення латиноамериканців.

Велика кількість етнофобізмів є засобами позначення темношкірого населення країни, зокрема: *jit, jig, jungle jigabo, dinge, spearchucker, blackmoor, nigra / nigger, boogie, wooly-head, Af, Americoon, NASA, kink / kinky, coon, sooty, houtier, schvartzer, Uncle Tom*. Афроамериканці у свою чергу використовують принизливі та образливі одиниці номінації білошкірого населення США: *jeff, white, kelch, pale-face, ofay, honky/honkie, anemic, yogurt, pancake, milkhead, snowman, chalky, mayonnaise, flour bag, pastyface, whitemeat, bright-skin, white shit* та ін. На колір шкіри азійців, що

проживають у США, вказують такі одиниці, як *yellow devil, yellow satin*.

Зневажливе та образливе позначення окремих груп населення США та їхніх представників відбувається також і за допомогою етнофобізмів, що визначають колір та особливості волосся (наприклад, словосполучення *burr head, wooly head* застосовуються для позначення афроамериканців), форму губ (*thick lips, bumper lips, banjo lips – афроамериканці*), очей (*slant-eye, slope-eye – азіати*).

Незважаючи на те, що обрання у 2008 році президентом США Б. Обами ознаменувало початок «пострасової ери», сам президент став мішенню негативної етнономінації. У 2012 році в країні з'явився антипрезидентський лозунг *Renig*, утворений складанням слів *renege (не дотримуватися свого слова)* та образливого *Nigger*. Після обрання Б. Обами на пост президента у 2012 році одна з радіоведучих країни оголосила, що вона «голосувала за білошкірого кандидата» («*voted for the white candidate*») та назвала президента *monkey*. У березні 2013 року мешканець Каліфорнії М. Бобра назвав президента країни *blackie*, за що його було знято з адміністративної посади в окрузі Сан-Хоакін [15].

В американському варіанті англійської мови існує також значна кількість етнофобізмів на позначення євреїв, зокрема:

– *Bagel Dog*, що походить від улюбленої їжі євреїв Північної Америки *бейглов* (бубликів), оскільки компонент *dog* надає етнонімічній назві різко негативну оцінку;

– *Yid-lid* – американський єврей (одиниця, утворена від лексем *Yiddish (ідиш)* та *lid (кришка)*);

– *Big nose, Toucan Sam, Knife-nose, Hook nose* (етимологія пов'язана зі стереотипною зовнішністю євреїв);

– *Nickel Nose (від nickel – монета в 5 центів і nose)*, що вказує на пристрасть євреїв до грошей та ніс значних розмірів;

– *Cashews* – євреї-католики, що проживають на території США, а також діти, що народилися в змішаному іудейсько-католицькому шлюбі;

– *ZOG* – американський єврей (акронім утворено від *Zionist Occupied Government*, тобто *уряд, окупований сіоністами*);

– *Yiddiot* – дурний американський єврей (від *Yiddish + idiot*);

– *Yenta* – сварлива та балакуча єврейка (запозичене з ідиш *yenta / yenta – докучлива плетуха*);

– *Lewinsky* – єврейка легкої поведінки (етнофобізм поширився в американському варіанті

англійської мови після скандалу Клінтона-Левінської);

– *Jewop* – італійський єврей в США (утворено від *Jew* + *WOP* від *without papers*, що використовується на адресу нелегалів).

Незважаючи на велику варіативність етнофобізмів американського варіанта англійської мови за значенням, залежно від сфери їх походження ці одиниці поділяють на такі тематичні групи:

– біоморфні, що включають в себе антропоморфні (*thick lips* – *афроамериканець*, *slant eyes* – *азіат*), зооморфні (*parakeet* – *пуерториканець*);

– соціоморфні (*border jumper* – *мексиканець*);

– предметні (*raghead* – *араб*).

Висновки і пропозиції. Таким чином, етноцентризм є системою уявлень і переконань представників тієї чи іншої етнопонаціональної групи про те, що вона є еталоном, з огляду на який ними сприймаються та оцінюються представники інших етнопонаціональних груп. Етноцентричні уявлення про інших виявляються в етно-

фобізмах, що є зневажливими та образливими одиницями їх позначення. Оскільки США є країною найбільш різноманітною за своїм етнопонаціональним і расовим складом у світі, велика кількість етнофобізмів виникла саме в американському варіанті англійської мови. Етнофобізми використовуються американцями не тільки на адресу корінних мешканців США, але й стосовно білошкірого та темношкірого населення країни, її великих і малих національно-мовних меншин. Подібні одиниці вказують на антропологічні характеристики представників різних етнопонаціональних спільнот Америки, спосіб їхнього життя, соціокультурні відмінності, гастрономічні вподобання тощо. Залежно від сфери походження ці одиниці поділяють на такі тематичні групи, як біоморфні (антропоморфні та зооморфні), соціоморфні, предметні етнофобізми. Перспективи подальших досліджень убачаємо в аналізі етнофобізмів британського та інших варіантів англійської мови.

Список літератури:

1. Андреева Г. М. Психология социального познания. Москва : Аспект Пресс, 2000. 288 с.
2. Антонченко Т. М. Лінгвістичні особливості функціонування етнонімів та етнофобізмів (на матеріалі англійської мови). *Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія Філологія*. Київ : Видавничий центр КДЛУ, 1999. Т. 2. № 1. С. 95–103.
3. Байрамова Л. К. Номинация «чужих» этносов в разных языках. *Проблеми зіставної семантики* : Зб. наук. праць. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2003. Вип. 6. С. 136–140.
4. Белова А. Д., Ніколенко О. В. Прізвиська: соціально-культурний і соціопрагматичний аспекти. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб. наук. праць КНУ ім. Т. Шевченка. Київ : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2000. № 4. С. 26–30.
5. Воронін Д. І. Ми та Вони: від моделі простору до моделювання соціокультурної взаємодії (на матеріалі російської мови). *Мовознавство*. 2003. № 5. С. 50–55.
6. Гасанов И. Б. Национальные стереотипы и образ врага. Москва : Прогресс, 1994. 39 с.
7. Гнатенко П. И., Павленко В. И. Этнические установки и этнические стереотипы. Днепропетровск : Изд-во ДГУ, 1995. 200 с.
8. Городецька О. В. Відображення англоцентризму в англійській мові. *Мовні і концептуальні картини світу* : Зб. наук. праць. Київ : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2000. № 4. С. 103–108.
9. Дёмина А. В. Номинация чужих этнических групп в английском языке новоанглийского периода : автореф. дисс. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Санкт-Петербург, 2001. 20 с.
10. Егорова А. И. Введение в этническую психологию : учебное пособие. Якутск : Изд-во Якутского ун-та, 2000. 106 с.
11. Куц Е. О. Метафоричне та метонімічне позначення іноземців у дискурсі американських і британських політиків. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2011. № 972. С. 29–33.
12. Святюк Ю. В. Семантика та функціонування етнономінацій у сучасній англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Донецьк, 2005. 224 с.
13. Brewer M., Campbell D. Ethnocentrism and intergroup relations: East African evidence. New York : Russel Sage, 1976. 214 p.
14. Fergusson R. Shorter Slang Dictionary. London–New York : Routledge, 2004. 242 p.
15. Don't Re-Nig: Maker of Racist Anti-Obama Sticker Shuts Down Site. ABC News. URL: <http://abcnews.go.com/blogs/politics/2012/03/dont-re-nig-in2012-maker-of-racist-anti-obama-sticker-shuts-down-site> (дата звернення: 02.03.2020).
16. Irving L. The Language of Ethnic Conflict. New York : Columbia University Press, 1983. 162 p.
17. Klein H. S. A Population History of the United States. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 295 p.

18. Partridge E., Beale P. A Dictionary of Slang and Unconventional English. London– New York : Routledge, 2002. 1432 p.

19. Spears A. R. NTC's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions. Lincolnwood : National Textbook Company, 1993. 315 p.

**Arefieva K. R., Byalyk V. D. ETHNOCENTRISM AND ITS MANIFESTATIONS
IN ENGLISH-LANGUAGE ETHNIC NOMINATIONS OF THE USA**

The article is devoted to the study of manifestations of ethnocentrism in the ethnic nominations of the American variant of the English language. The definitions of the notions of “ethnocentrism”, “ethnophobism” are given in the article. Ethnophobisms of the American variant of the English language are analyzed, reasons of their emerging are determined, main thematic groups are also clarified in the article.

Ethnocentrism is a system of ideas and beliefs of representatives of a certain ethnic group, nation that their ethnic or national group is better and more developed than others. That is why the features and characteristics of representatives of foreign ethnic groups and communities are considered by them from the position of their own group, which is considered by them to be a standard. Ethnocentrism is manifested in ethnic nominations in various languages, in their ethnophobisms, which are means of humiliating and insulting designation of representatives of foreign ethnic communities. The use of such units is atypical for official speech and discourse, as they belong to stylistically low vocabulary and slang.

The fact emergence and spread of ethnophobisms in American English is stipulated by such extralinguistic reasons as the heterogeneous nature of the American nation, historical, sociocultural, and other factors, its replenishment and coexistence of ethnic communities in the nation. Ethnophobic units are used in English to denote its indigenous inhabitants, its racial, ethnic and national communities, as well as large and small national-language minorities.

These units reveal anthropological characteristics of representatives of various races, peoples, and ethnicities of the United States, their character traits, way of life, socio-cultural differences, way of arrival in the country, food preferences. Depending on the spheres of their origin, ethnophobisms are subdivided into groups of biomorphic (anthropomorphic and zoomorphic), sociomorphic, and subject units.

Key words: *English language, extralinguistic reason, ethnocentrism, ethnophobism, the sphere of origin, thematic group.*